

Sapayeva Fazilat Norbayevna
Urganch Ranch texnologiya universiteti
Iqtisodiyot fakulteti o'qituvchisi.
fazilat1986@gmail.com
+998942300565

XORIJIY INVESTITSİYALARNI JALB QILISH HAMDA ULARDAN SAMARALI FOYDALANISH SHART-SHAROITLARI VA OMILLARINING IQTISODIYOTGA TA'SIRI.

Annotatsiya. Yangi O'zbekistonda qulay investitsion muhitni shakllantirish yo'nalishlari bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan ilgari surilgan taraqqiyot strategiyasining 26-maqsadidida mamlakatimiz mintaqalarida investitsiya muhitini yaxshilash masalasi quyidagicha ta'kidlab o'tilgan: "Mamlakatda investitsiya muhitini yanada yaxshilash va uning jozibadorligini oshirish, kelgusi besh yilda 120 milliard AQSh dollari, jumladan 70 milliard dollar xorijiy investitsiyalarni jalb etish choralari ko'rish". Shunday ekan, O'zbekistonda qulay investitsiya muhitini muntazam ravishda yaxshilab borishni ta'minlash ustuvor vazifa bo'lib xizmat qiladi. Xorijiy investitsiyalarni jalb qilish va samarali foydalanish mamlakat iqtisodiyotining rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Ushbu maqolada xorijiy investitsiyalarning iqtisodiy o'sish, ish o'rinlari yaratish va texnologik innovatsiyalarni joriy etishdagi ahamiyati tahlil qilinadi. Investitsiyalarni jalb qilish uchun shart-sharoitlar va ta'sir etuvchi omillar ko'rib chiqiladi. Shuningdek, xorijiy investitsiyalarni samarali boshqarish va iqtisodiy o'sishga hissa qo'shish zarurligi ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: Xorijiy investitsiyalar, iqtisodiy rivojlanish, investitsiya muhitini yaxshilash, moliyaviy resurslar, investitsiya jozibadorligi, iqtisodiy o'sish, soliq siyosati, xorijiy kapital, investitsiya infratuzilmasi, xorijiy investorlar.

Аннотация. В новом Узбекистане реализуются масштабные реформы по созданию благоприятного инвестиционного климата. В 26-й цели стратегии развития, выдвинутой Президентом Республики Узбекистан, вопрос улучшения инвестиционного климата в регионах нашей страны обозначен следующим образом: «Принять меры по дальнейшему улучшению инвестиционного климата в стране и повышению ее привлекательности, привлечь в течение ближайших пяти лет 120 млрд долларов США инвестиций, в том числе 70 млрд долларов США иностранных инвестиций». Поэтому обеспечение постоянного улучшения благоприятного инвестиционного климата в Узбекистане является приоритетной задачей. Привлечение и эффективное использование иностранных инвестиций играет важную роль в развитии экономики страны. В статье анализируется важность иностранных инвестиций для экономического роста, создания рабочих мест и технологических инноваций. Рассмотрены условия и факторы, влияющие на привлечение инвестиций. В нем также подчеркивается необходимость эффективного управления иностранными инвестициями и содействия экономическому росту.

Ключевые слова: Иностранные инвестиции, экономическое развитие, улучшение инвестиционного климата, финансовые ресурсы, инвестиционная привлекательность, экономический рост, налоговая политика, иностранный капитал, инвестиционная инфраструктура, иностранные инвесторы.

Abstract. Large-scale reforms are being implemented in the new Uzbekistan in the areas of creating a favorable investment climate. The 26th goal of the development strategy put forward by the President of the Republic of Uzbekistan highlights the issue of improving the investment climate in the regions of our country as follows: "Further improve the investment climate in the country and increase its attractiveness, take measures to attract 120 billion US dollars, including 70 billion dollars of foreign investment in the next five years". Therefore, ensuring the systematic

improvement of the favorable investment climate in Uzbekistan is a priority task. Attracting and effective use of foreign investment plays an important role in the development of the country's economy. This article analyzes the importance of foreign investment in economic growth, job creation and the introduction of technological innovations. The conditions and influencing factors for attracting investment are considered. The need for effective management of foreign investment and its contribution to economic growth is also emphasized.

Keywords: Foreign investment, economic development, improvement of the investment climate, financial resources, investment attractiveness, economic growth, tax policy, foreign capital, investment infrastructure, foreign investors.

I.Kirish. Investitsiyalar iqtisodiyotni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega, chunki ular orqali korxonalarning kapitali ortadi va bu mamlakatning ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirib, iqtisodiy o'sishga olib keladi. Shuning uchun mamlakat iqtisodiyotiga ko'proq investitsiya jalb qilish va ulardan samarali foydalanish zarur. Barcha mamlakatlar yuqori o'sish sur'atlariga erishishni maqsad qilib qo'yadi, bu esa yuqori investitsiya stavkalariga (yuqori jamg'armalarga) erishishni talab qiladi.[1] Uzoq muddatda iqtisodiy o'sish qashshoqlikni kamaytiradi. Rivojlanayotgan mamlakatlarda ichki jamg'armalar kam bo'lsa, iqtisodiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlash uchun xorijiy investitsiyalarga zaruriyat tobora kuchayadi. Shu sababli, davlatlar o'rtasida xorijiy investitsiyalarni jalb qilish uchun raqobat doimo mavjuddir.[2] Biroq, rivojlanayotgan mamlakatlarda xorijiy investitsiyalarning barcha turlari ma'qullanmaydi. Xorijiy investitsiyalarning davomiyligi va tabiati qabul qiluvchi mamlakat uchun juda muhimdir. Qisqa muddatli portfel investitsiyalari tezda o'zgarib, mezbon mamlakatlarda iqtisodiy tebranishlarga olib kelishi mumkin, bu esa istalmagan holatdir, chunki barqaror rivojlanish uchun makroiqtisodiy barqarorlik va uzoq muddatli investitsiyalar zarur hisoblanadi. Shu sababli mamlakatlar o'rtasida to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalarni jalb qilishda global raqobat mavjud. Ushbu raqobatda g'alaba qozonish uchun mamlakatlar iqtisodiy va ijtimoiy sharoitlarni qondirishlari kerak.

Tadqiqotning maqsadi rivojlanayotgan mamlakatlar uchun xorijiy investitsiyalarni jalb qilish, investitsiya muhiti jozibadorligini oshirishda unga ta'sir qiluvchi omillarni tahlil qilish hisoblanadi. Rivojlangan davlatlar toifasiga kirish uchun ikki asosiy talab mavjud: iqtisodiy o'sish va ijtimoiy rivojlanish. Iqtisodiy o'sish muhim bo'lsa-da, ijtimoiy rivojlanish uchun yetarli emas. Ijtimoiy rivojlanish qashshoqlik, ishsizlik, daromad taqsimoti, sog'liqni saqlash va ta'lim kabi ko'rsatkichlarni yaxshilashni talab qiladi. Iqtisodiy o'sishni kuchaytirish uchun rivojlanayotgan mamlakatlarda milliy jamg'armalar yetarli bo'lmaydi, shuning uchun ular xorijiy investitsiyalarni jalb qilishga muhtoj bo'ladilar.

Tadqiqotning asosiy vazifalari xorijiy investitsiyalarni jalb qilishning iqtisodiy ahamiyatini tahlil qilish, xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda ishtirok etuvchi omillarni aniqlash, investitsiyalarni samarali boshqarish va ulardan foydalanishning usullarini ishlab chiqish, xorijiy investitsiyalar va milliy iqtisodiyot o'rtasidagi o'zaro aloqalarni o'rganish, xorijiy investitsiyalarning ijtimoiy va ekologik ta'sirini baholash hamda xorijiy investitsiyalarni jalb qilish uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqish hisoblanadi.

Xorijiy sarmoyaning iqtisodiy mohiyati xorijiy investorlarning daromad olish maqsadida boshqa davlat iqtisodiyotiga kapital qo'yishidir. Chet el investitsiyalari turli shakllarda bo'lishi mumkin: to'g'ridan-to'g'ri (biznesda to'g'ridan-to'g'ri ishtirok etish yoki kompaniyaning aksiyalarini sotib olish) yoki portfel (kompaniya boshqaruviga sezilarli ta'sir ko'rsatmasdan aksiyalar yoki obligatsiyalarni sotib olish).

To'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar nafaqat mablag'larni kiritadi, balki texnologiyalarni olib keladi, malakali ishchi kuchiga talabni oshiradi, ta'limni rivojlantiradi va bandlikni ta'minlab, qashshoqlikni kamaytiradi. Bundan tashqari, investitsiyalar madaniy transferlarni ham rag'batlantiradi. Shuning uchun to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar qabul qiluvchi mamlakatlarda ijtimoiy o'zgarishlarga hissa qo'shadi. Ijtimoiy sharoitlar va investitsiyalar o'rtasida bog'liqlik mavjud, chunki yaxshi ijtimoiy sharoitlar mamlakatni investitsiya qilish uchun tanlashda investorlar qarorlariga ta'sir ko'rsatadi.

Mamlakatga investitsiya jalb qilishda bir qator omillar muhim rol o'ynaydi. Xorijiy investitsiyalar mamlakat iqtisodiyotiga bir necha yo'llar orqali ta'sir ko'rsatadi. Avvalo, ular mamlakatga kapital oqimini jalb qilish imkonini yaratadi, bu esa ishlab chiqarishni kengaytirish, yangi korxonalar ochish va ish o'rinlarini yaratishga yordam beradi. Ikkinchidan, xorijiy investitsiyalar yangi texnologiyalar, zamonaviy ishlab chiqarish usullari va boshqaruv tajribalarini olib keladi, bu esa iqtisodiyotni modernizatsiya qilish va raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi. Shuningdek, ular davlat byudjetini to'ldirishga yordam beradi, bu esa ijtimoiy va infratuzilma loyihalarini amalga oshirish imkonini beradi.[3]

Bugungi kunda xorijiy investitsiyalarni jalb qilishning bir qancha shakllari mavjud:[4]

- ulush qo'shib qatnashishi orqali qo'shma korxonalarni tashkil etish;
- 100 % mol-mulk xorijiy investorga tegishli bo'lgan xorijiy korxonalarni tashkil etish;
- yirik xorijiy kompaniya va firmalarning sho'ba korxonalari va filiallarini tashkil etish;
- konsessiya va lizing shartnomalari tuzish;
- tenderlar e'lon qilish;
- erkin iqtisodiy hududlar tashkil etish;
- moliyaviy aktivlarni sotish va sotib olish.

II.Mavzuga oid adabiyotlar tahlili.

Xorijiy investitsiyalarni jalb qilish va ularni samarali boshqarish bo'yicha ko'plab ilmiy tadqiqotlar va adabiyotlar mavjud. Levine va Renelt (1992)ning tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, investitsiyalar iqtisodiy o'sishning muhim omili bo'lib, ular yuqori darajadagi jamg'armalar orqali ishlab chiqarish imkoniyatlarini kengaytiradi. Dollar va Kraay (2004) esa xorijiy investitsiyalarning uzoq muddatda qashshoqlikni kamaytirishga yordam berishini ta'kidlaydilar. Rivojlanayotgan mamlakatlarda xorijiy investitsiyalar nafaqat moliyaviy mablag'larni kiritish, balki yangi texnologiyalarni olib kelish va malakali ishchi kuchini yaratish orqali ijtimoiy rivojlanishni ta'minlaydi. Bundan tashqari, xorijiy investitsiyalarning samarali foydalanilishi uchun ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy sharoitlarning mos bo'lishi zarur. Ko'plab tadqiqotchilar, jumladan, Aghion va Howitt (2009), xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda makroiqtisodiy barqarorlik, siyosiy barqarorlik, huquqiy tizimning samarali ishlashi va savdo erkinligi kabi omillarning ahamiyatini ta'kidlaydilar. Shuningdek, yana bir tadqiqotchi A.A.Abdurahmonov tomonidan xorijiy investitsiyalarning asosiy turlari, ularni qabul qiluvchi mamlakat iqtisodiyotidagi funksiyalari, iqtisodiyotga ta'sir qiluvchi omillari va foydalari ko'rib chiqiladi[5]. Shu bilan bir qatorda S.R.Allayorov mamlakat iqtisodiy o'sishini ta'minlash masalalari, shuningdek, uni amalga oshirish bo'yicha iqtisodiyotga faol xorijiy investitsiyalarni jalb qilishning ustuvor yo'llari masalalarini tahlil qilgan[6]. Yana bir tadqiqotchi H.A.Mamaraimova xorijiy investitsiyalarning mohiyati va jalb qilish sabablarini o'rganib, chet el investitsiyalari ichki investitsiyalardan farqli holda tashqi moliyalashtirish manbaiga kirishi, ular milliy iqtisodiyotga chetdan, ularning kelishini rag'batlantirgan holda jalb qilinishi, lekin chet el kapitalini jalb qilishning hamma shakllari ha moliyalashtirishning tashqi manbai bo'lmasligi mumkinligini tahlil qilgan. Bu birinchi navbatda foiz to'lovlari bilan qaytarishni talab etadigan kreditlar va qarzlariga taaluqlidir. Chunki, chet el kreditlari va xalqaro moliya institutlari qarzlari ma'lum vaqt o'tgach asosiy qarz bilan birga belgilangan foizlarining qaytarilishini talab etishini ta'kidlaydi[7].

Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida investitsion muhitni yaratish bilan bog'liq jihatlar A.V.Vaxabov, Sh.X.Xajibakiyev, N.G.Muminov, I.Sh.Mustafakulov, B.Ruzmetov, D.G'.G'ozibekov, E.I.Nosirov, B.B.Valiyev, U.A.Otajonov kabilarning ilmiy tadqiqotlarida yoritilgan.

III.Tadqiqot metodologiyasi.

Xorijiy investitsiyalarni jalb qilish va ulardan samarali foydalanish shart-sharoitlari va omillarining iqtisodiyot rivojlanishiga ta'sirini o'rganish uchun tadqiqotning asosiy metodologik yondashuvlari tahlil qilinadi va tadqiqot jarayonida bir qancha metodlardan kengaytirilgan holda foydalaniladi. Bundan asosiy maqsadi - xorijiy investitsiyalarning mamlakat iqtisodiyotiga bo'lgan ta'sirini, ularni samarali boshqarish uchun zarur bo'lgan shart-sharoitlarni va omillarni aniqlashdan iboratdir. Bu esa o'z navbatida xorijiy investitsiyalarni jalb qilishning iqtisodiy,

siyosiy va ijtimoiy sharoitlarini tahlil qilish, xorijiy investitsiyalarning iqtisodiyotga ta'sirini o'lchash va ularning ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanishga qanday hissa qo'shishini aniqlash, shuningdek, mamlakatlar o'rtasida xorijiy investitsiyalarni jalb qilishdagi raqobatni tahlil qilish hamda xorijiy investitsiyalarni samarali boshqarish va ulardan yuqori foyda olish uchun zarur siyosatlarni tavsiya etish kabi maqsadlarga erishishga imkon beradi.

Maqolada muallif tomonidan ilmiy abstraksiyalash, analiz, sintez, induksiya, deduksiya usullaridan foydalanilgan.

IV. Tahlil va natijalar:

Mamlakatga investitsiya jalb qilishga bir qator omillar ta'sir ko'rsatadi. Investitsiyalarning o'sish sur'atlari ko'p omillarga bog'liq. Avvalambor investitsiyalar hajmi olingan daromadni iste'mol va jamg'armaga taqsimlanishiga bog'liq. Aholini o'rtacha daromadi past bo'lgan holda ularning asosiy qismi (70 - 80%) iste'molga sarflanadi. Aholi daromadlarini o'sib borishi jamg'arishga yuboriladigan qismni ortib borishiga sabab bo'ladi. Umumiy daromadda jamg'arish ulushining ortib borishi investitsiyalar hajmini o'sishiga olib keladi va aksincha. Ammo bu shart aholini davlatga ishonchi yuqori bo'lganda, davlat fuqarolarning investitsion faolligini ta'minlaganda va kafolatlaganda bajariladi. Investitsiyalar hajmiga kutilayotgan daromad normasi ham ta'sir ko'rsatadi, chunki ko'rilayotgan foyda investitsiyalashga undaydi. Kutilayotgan foyda normasi qanchalik yuqori bo'lsa, investitsiyalash hajmi shunchalik yuqori bo'ladi, va aksincha. Investitsiyalar hajmiga ssuda foizi stavkasi katta ta'sir ko'rsatadi, chunki investitsiyalash jarayonida qarzga olingan mablag'laridan ham foydalaniladi. Agar kutilayotgan sof foyda normasi o'rtacha ssuda foizi stavkasidan yuqori bo'lsa bu qo'yilmalar investor uchun daromadlidir. Shuning uchun o'rtacha foiz stavkasini o'sishi investitsiyalash jarayonini susayishiga olib keladi. Investitsiyalar hajmiga kutilayotgan inflyatsiya sur'atlari ham o'z ta'sirini o'tkazadi. Bu ko'rsatkich qanchalik yuqori bo'lsa investorning kelajakdagi foydasi shunchalik qadrsizlanadi va investitsiyalarni rag'batlantiruvchi omillar qisqarib boradi.[8]

Jahon amaliyotining ko'rsatishicha, yuqori jamg'arish me'yoriga ega bo'lgan mamlakatlar, boshqa shart-sharoitlar o'zgarmagan holda, odatda, yuqori iqtisodiy o'sish sur'atlariga ega bo'lishadi. Milliy iqtisodiyotga kiritilayotgan investitsiyalar hajmini ko'paytirish va uning iqtisodiy o'sishini ta'minlashdagi rolini oshirishning muhim zaruriy shartlaridan biri – bu jamg'arish me'yoringa nisbatan yuqori va barqaror darajasini ta'minlash hisoblanadi. Jamg'arish me'yori barqaror iqtisodiy o'sishning asosiy ko'rsatkichi bo'lib xizmat qiladi. 2003-2008 yillarda rivojlangan mamlakatlarda YaIMning o'rtacha o'sish sur'atlari 3,4 %ni, jamg'arish me'yori 22,5 %ni tashkil etgan. Jamg'arish me'yoringa o'sishi bilan YaIMning qo'shimcha o'sish sur'ati ham ortib boradi. Jumladan, jamg'arish me'yori 25 %dan ortiq bo'lgan mamlakatlarda YaIMning qo'shimcha o'sish sur'ati o'rtacha 4,8 %ga teng bo'lgan holda, jamg'arish me'yori 30 %dan ortiq mamlakatlarda ushbu ko'rsatkich o'rtacha 8,7 %ni tashkil etgan. Xitoy, Janubiy Koreya kabi rivojlanayotgan mamlakatlarda oxirgi 15 yil davomida kuzatilgan o'rtacha 10 % li iqtisodiy o'sish davrida jamg'arma ulushining o'rtacha qiymati 30 %ni tashkil etgan. Rivojlangan mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatdiki, bir yilda 6 foizdan ortiq iqtisodiy o'sishni ta'minlash uchun milliy jamg'armalar YaIMning kamida 25 %ini, investitsiyalar esa 30 %ini tashkil etishi kerak. Demak, iqtisodiyotda mavjud bo'lgan jamg'arma ulushi bir qator rivojlanayotgan mamlakatlar darajasidan yuqori bo'lsada, uning iqtisodiy o'sishga ta'siri nisbatan past holatni namoyon etmoqda. Shu munosabat bilan jamg'armadan samarali foydalanish asosida barqaror iqtisodiy o'sish davomiyligini ta'minlash uchun, eng avvalo, qimmatli qog'ozlar bozorini rivojlantirish asosida mavjud aholi jamg'armalarini iqtisodiyotga investitsiya sifatida kirib kelishini faollashtirish hamda tarmoqlararo kapital oqimini ta'minlashga qaratilgan me'yoriy-huquqiy hujjatlar bazasini mukammallashtirish asosida korxona jamg'armalarining investitsiyaga aylanish samaradorligini oshirish lozim.[9]

2023-yilda moliyalashtirish manbalari bo'yicha hududlar kesimida asosiy kapitalga investitsiyalar[10]

№	Hududlar nomi	jami investitsiyalar, mlrd. so'm	shu jumladan, moliyalashtirish manbalari bo'yicha (jamiga nisbatan, foizda)					
			Respublika budjeti	korxona va tashkilotlar mablag'i	aholi mablagi	xorijiy investitsiya va	Tiklanish va taraqqiyot jamg'armasi	tijorat banki kreditlari va boshqa qarz mablag'lari
1.	O'zbekiston Respublikasi	352064,1	5,8	24,1	9,5	53,4	0,4	6,3

Mazkur jadvalga asosan, tahlil qilinayotgan yilda O'zbekiston Respublikasi bo'yicha jami investitsiyalar, 352064,1 mlrd. so'mni tashkil etib, ushbu ko'rsatkich moliyalashtirish manbalari bo'yicha respublika budjetiga 5,8 foiz, korxona va tashkilotlar mablag'iga 24,1 foiz, aholi mablag'iga 9,5 foiz, xorijiy investitsiya va kreditlarga 53,4 foiz, tiklanish va taraqqiyot jamg'armasiga 0,4 foiz va tijorat banki kreditlari va boshqa qarz mablag'lariga 6,3 foiz kabi ulushlarga ega.

Investitsiya muhiti tabiiy shart-sharoitlar, foydali qazilmalar zaxiralari, ishchi kuchi malakasi va o'rtacha ish haqi darajasi, iqtisodiy kon'yunktura holati, ichki bozor sig'imi, tovarlarni tashqi bozorda sotish imkoniyatlari, valyuta siyosati, kredit tizimi holati, soliqqa tortish darajasi, ishlab chiqarish va ijtimoiy infratuzilmaning rivojlanganligi, xorijiy kapitalga nisbatan davlat siyosati, unga nisbatan imtiyozli shart-sharoitlarning yaratilganligi kabi omillar orqali belgilanadi. Sodda qilib aytganda, investitsiya muhiti investitsiya munosabatlarini amalga oshirish mumkin bo'lgan imkoniyatlar va qulayliklar majmuasini o'zida aks ettirgan voqelikdir.

Investitsiya muhitini yaxshilashdan maqsad investitsiya salohiyatini oshirish uchun zarur va maqbul shart-sharoitlarni yaratish, investitsiya faoliyatini jadallashtirish va pirovardida, iqtisodiyotni yuksaltirish, ijtimoiy muammolarni hal etish, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish imkonini yaratishdan iborat. Respublikada siyosiy-iqtisodiy sharoitning mavjudligi, ya'ni qulay investitsiya muhitining yaratilishi va xorijiy kapitalni qabul qilish tizimining samarali bo'lishi xorijiy investitsiyalarni jalb qilishning zaruriy shartidir. Investitsiya muhiti investitsiya resurslarini joylashtirish uchun umumiy mezon bo'lib, birinchi navbatda, kapital mablag'larning daromadlilikini ta'minlab beradi. Har qanday davlatga investitsiyalarning kirib kelishi va rivojlanishi mazkur mamlakatdagi investitsiya muhitiga ta'sir etuvchi omillarga bevosita bog'liq bo'ladi. Ta'kidlash joizki, investitsiya muhitiga ayrim qonunlarning yoki me'yoriy hujjatlarning to'laqonli bo'lmasligi salbiy ta'sir etadi. Bunday kamchiliklarning mavjudligi investorning o'z istiqbolini belgilash, qo'yilmaning foydalilik darajasini aniqlash borasidagi qobiliyatini kamaytiradi. Agar investor investitsiya muhitidan qoniqmasa, uning asosiy maqsadi xavf ostida qoladi, ya'ni investitsiyalash natijasida olinishi ko'zda tutilgan daromadning risk darajasi yuqori bo'ladi. Albatta, bunday sharoitda u investitsiyalashni istamaydi. Bu ma'lum omillarning ijobiy yoki salbiy ta'siri natijasida yuzaga keladi.

Shundan kelib chiqqan holda aytish mumkinki, xorijiy investitsiyalarni jalb qilish va ulardan samarali foydalanish uchun quyidagi asosiy shart-sharoitlar zarur:[10]

- 1) **Iqtisodiy barqarorlik** - xorijiy investorlarga ishonch berish uchun mamlakat iqtisodiyoti barqaror bo'lishi kerak. Inflyatsiya darajasi past, o'zgaruvchan iqtisodiy sharoitlar esa investorlarni jalb qilishda muhim rol o'ynaydi.

- 2) **Soliq va huquqiy muhit** - investitsiya muhitining samarali bo'lishi uchun davlat soliq siyosati, huquqiy bazasi va xorijiy investorlar uchun imtiyozlarni yaratishi zarur. Xorijiy sarmoyadorlar o'z investitsiyalarining xavfsizligini ta'minlashni xohlashadi, shuning uchun adolatli va aniq qonunchilik tizimi muhimdir.
- 3) **Infratuzilma** - yaxshi rivojlangan transport, kommunikatsiya va energetika infratuzilmasi xorijiy investorlar uchun muhimdir. Bu, o'z navbatida, ishlab chiqarish va tarqatish jarayonlarini osonlashtiradi.
- 4) **Samarali moliyaviy tizim** - xorijiy investitsiyalarni jalb qilish uchun mustahkam va ishonchli moliyaviy tizim zarur. Bank tizimi, moliyaviy resurslar va kreditlar tizimi yaxshi rivojlangan bo'lishi kerak.
- 5) **Ijtimoiy va siyosiy barqarorlik** - ijtimoiy va siyosiy barqarorlik xorijiy sarmoyadorlar uchun ahamiyatli omil hisoblanadi. Xavfsizlik muammolari va siyosiy beqarorlik investitsiya oqimlarini to'xtatishi mumkin.

Xorijiy investitsiyalardan samarali foydalanish uchun bir qator muhim omillarni hisobga olish zarur:[11]

- Texnologiya va bilim transferi - xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda ilg'or texnologiyalarni mamlakatga olib kelish juda muhimdir. Bu investitsiyalar orqali yangi texnologiyalarni kiritish, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va raqobatbardoshlikni kuchaytirish mumkin.

- Ishlab chiqarish va eksport salohiyatini oshirish - xorijiy investitsiyalar ko'pincha yangi ishlab chiqarish tarmoqlarini yaratishga, eksport salohiyatini oshirishga va xorijga eksportni kengaytirishga yordam beradi. Buning natijasida mamlakat iqtisodiyoti mustahkamlanadi va global bozorda raqobatbardoshligini oshiradi.

- Xususiy sektorni rivojlantirish - xorijiy investitsiyalar xususiy sektorni rivojlantirishga katta hissa qo'shadi. Yangi bizneslar tashkil etiladi, kichik va o'rta bizneslar rivojlanadi va yangi ish o'rinlari yaratiladi.

- Mehnat bozori va ijtimoiy ahvolni yaxshilash - xorijiy investitsiyalar yangi ish o'rinlari yaratadi, bu esa aholining ish bilan ta'minlanishiga yordam beradi. Shuningdek, mehnat bozori yaxshilanadi va ijtimoiy farovonlik ko'tariladi.

Mamlakatimizdagi investitsiya muhitiga ta'sir etuvchi omillar, asosan, to'rt guruhga bo'linib, ular huquqiy, siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy omillarni tashkil etadi:

Investitsiya muhiti holatini belgilovchi kengaytirilgan omillar.

№	Omillar guruhlari	Omillarning turlari
1.	SIYOSIY OMILLAR	❖ Davlatning investitsiyalar, xususan, xorijiy investitsiyalar bo'yicha siyosati; ❖ Davlatning iqtisodiyotga aralashish darajasi; ❖ Mamlakatning xalqaro shartnomalarga qo'shilganlik darajasi ❖ Mamlakatning xalqaro bitimlarga rioya qilishi; ❖ Siyosiy ahvolning barqarorligi (siyosiy harakatlar, to'qnashuvlar, qo'shni davlatlarning osoyishtaligi); ❖ Siyosiy hokimiyatning maqsadli harakati; ❖ Davlat apparatining samarali ish yuritishi; ❖ Ko'p partiyaviylik va siyosiy guruhlarning mavqei; ❖ Soliq, valyuta, narx, pul-kredit siyosatining investitsiya siyosatiga uyg'unligi; ❖ Mamlakatdagi ekologik vaziyat va hukumatning ekologik sog'lomlashtirish bo'yicha siyosati ko'lami.
2.		❖ Mamlakatning iqtisodiy ahvoli; ❖ Inflyatsiya darajasi; ❖ Soliq imtiyozlari; ❖ Bojxona tartibi;

	IQTISODIY OMILLAR	❖ Mamlakatning tabiiy va xom ashyo resurslari holati; ❖ Ishchi kuchi holati va qiymati; ❖ Ishchi kuchidan foydalanish tartibi; ❖ Muayyan tovarlar uchun talab va taklif; ❖ Raqobat va bahoning erkinligi; ❖ Valyuta konvertatsiyasi va milliy valyuta kursining barqarorligi; ❖ Bank foiz stavkalari; ❖ Mamlakatning tashqi iqtisodiy aloqalar; ❖ Mamlakatning geografik-hududiy jihatdan joylashuvi (tabiiy ofatlar, dengiz va quruqlik yo'llari, iqlim sharoiti)
3.	IJTIMOIIY OMILLAR:	❖ Xususiy mulk hamda xorijiy investitsiyalarga nisbatan mahalliy aholi munosabati; ❖ Mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy ahvoli; ❖ Aholining mafkuraviy qarashlari va ularning turli-tumanligi; ❖ Mamlakatda turli millatlikka nisbatan mavjud munosabat; ❖ Aholining savodxonlik darajasi; ❖ Ishchi-mutaxassislar ko'nikmalari malakasi, tajribalarining o'sib borishi va unga intilish; ❖ Yangiliklar va turli xil ixtirolarga aholining munosabati va ularni qabul qilish darajasi.
4.	HUQUQIY OMILLAR	❖ Investitsiya faoliyati huquqiy asoslarining mustahkamlik darajasi; ❖ Investitsiya faoliyatini bevosita ta'minlovchi huquqiy asosning mustahkamlik darajasi; ❖ Investitsiya faoliyatining me'yoriy asoslari (farmonlar, qarorlar, qonunlar, nizomlar, yo'riqnomalar va h.k.).

V.Xulosa. Xulosa o'rnida shuni aytish kerakki, xorijiy investitsiyalar mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. O'zbekistonning iqtisodiy o'sishini ta'minlashda xorijiy investitsiyalarni jalb qilish va ularni samarali ishlatish juda zarur. Buning uchun iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy shart-sharoitlarni yaxshilash, huquqiy muhitni takomillashtirish, infratuzilmani rivojlantirish va texnologik transferni rag'batlantirish lozim. Yaxshi investitsiya muhitini yaratish orqali O'zbekiston nafaqat xorijiy kapitalni jalb qilishi, balki o'z iqtisodiyotini mustahkamlash va global raqobatbardoshlikni oshirish imkoniyatiga ega bo'ladi. Xorijiy investitsiyalar iqtisodiy o'sishni rag'batlantiruvchi asosiy omillardan biridir. Ularning oshishi orqali yuqori iqtisodiy o'sish sur'atlariga erishish mumkin. Xorijiy investitsiyalar mamlakatda ishlab chiqarish korxonalarini modernizatsiya qilish, yangi korxonalarni tashkil etish va yangi ish o'rinlari yaratishga yordam beradi. Ishsizlik darajasi pasayishi bilan aholi daromadlari oshadi va natijada aholi farovonligi yaxshilanadi. Investitsiyalar, shuningdek, yalpi ichki mahsulotning muhim qismini tashkil etadi, shuning uchun xorijiy investitsiyalarning ko'payishi yalpi investitsiyalarni oshiradi va bu, o'z navbatida, yalpi ichki mahsulotning o'sishiga olib keladi. Xorijiy investitsiyalar shuningdek, mamlakatning eksport salohiyatini kuchaytirishda ham muhim rol o'ynaydi; ularning ko'payishi bilan eksport salohiyati ham oshadi. Shuningdek, xorijiy investitsiyalar rivojlanayotgan mamlakatlar uchun juda muhim bo'lib, ular qo'shimcha moliyaviy resurslarga kirishni ta'minlaydi, ayniqsa, ichki kapital yetishmaydigan hollarda. Bu birinchidan, to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar yangi ishlab chiqarish quvvatlarini yaratish yoki mavjud korxonalarni yangilash bilan bog'liq bo'ladi. Ikkinchidan, xorijiy kompaniyalar ko'pincha ilg'or texnologiyalar va boshqaruv tajribalarini olib keladi, bu esa ishlab chiqarish samaradorligi va innovatsion rivojlanishni yaxshilashga yordam beradi. Shuningdek, xorijiy kompaniyalar boshqa davlatlarda faoliyat yuritib, soliq to'laydi, bu esa qabul qiluvchi davlat byudjetining daromadlarini oshiradi hamda xorijiy investitsiyalar qabul qiluvchi mamlakat xalqaro aloqalarini mustahkamlashga yordam beradi, bu esa eksport va importni diversifikatsiya qilish imkonini yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Levine va Renelt, 1992.
2. Dollar va Kraay, 2004
3. <https://scienceweb.uz/publication/2045>.
4. <https://zenodo.org/records/7643665>
5. publication/387038319_XORIJIY_INVESTITSİYALARNING_IQTISODIY_MOHI
YATI_VA_UNING_IQTISODIYOTNI_RIVOJLANTIRISHDAGI_AHAMİYATI.
6. file:///C:/Users/user/Downloads/mamlakat-iqtisodiy-o-sishini-ta-minlashda-xorijiy-
investitsiyalarni-jalb-qilishning-ustuvor-yo-llari.pdf
7. <https://zenodo.org/records/7643665>.
8. [Risola 1Nuriddin org.pdf](#)
9. <https://www.slideshare.net/slideshow/xorijiy-investitsiyalardocx/266260618>
10. <https://stat.uz/uz/default/choraklik-natijalar/39033-2023-2#yanvar-dekabr>
11. <https://arxiv.uz/uz/documents/referatlar/iqtisodiyot/iqtisodiyotni-rivojlantirishda-xorijiy-investitsiyalarning-rol>
12. file:///C:/Users/user/Downloads/mamlakat-iqtisodiy-o-sishini-ta-minlashda-xorijiy-
investitsiyalarni-jalb-qilishning-ustuvor-yo-llari.pdf